

JOSEP LLIMONA. DE L'ESCULTURA A LA BELLESA.

Sergi Soldevila Carrera

Aquesta tesi doctoral està subjecta a la llicència **Reconeixement- NoComercial 3.0. Espanya de Creative Commons.**

Esta tesis doctoral está sujeta a la licencia **Reconocimiento - NoComercial 3.0. España de Creative Commons.**

This doctoral thesis is licensed under the **Creative Commons Attribution-NonCommercial 3.0. Spain License.**

ANNEX

Manuscrit "Joan Llimona, Joan Llimona, dades per a una biografia i assaig crític per Rafael Benet"

Joan Slimona

Dades per a una biografia
i assaig crític
per Rafel Benet

I

Jo era un noi-això deuria escaure's vers l'any 98-
Joan Llimona aleshores en plena joventut, conversava, davant una te-
la seva amb dos personatges. Un d'aquests, recordo que tenia els ca-
bells blancs i sé que van dir-me que era el pintor Modest Urgell -
nom prestigiós en aquell temps. L'Urgell, malgrat la blancor dels
cabells, era un home fort i jovial.

En Llimona al costat de l'Urgell semblava encara més
alt. Portav en aquell temps una barbata que, si no recordo malament
era de color castany. Joan Llimona sempre havia tingut una veu vi-
brant, abaritonada. No sé perquè encara tinc esment que davant de
Modest Urgell la veu d'En Llimona no ressonava, en aquell moment,
de la seva manera peculiar - Llimona havia esdevingut una mica tí-
mid. Em sembla que l'Urgell no estava massa entusiasmat d'aquella
pintura que examinava; hi trobava defectes.

Aleshores jo ja feia nimots i els artistes em feien
una mena de respecte una mica com els Sants dels altars - les coses
naturalment, avui han canviat - per això deu restar gravada en la
meva memòria l'escena d'aquests artistes davant de la pintura d'En
Llimona i sé que no em vaig moure d'entre les seves cames mentre va
durar la discussió, malgrat i que entengués ben poc el llenguatge
llur. Aquesta escena esdevingué a: la meva casa pairal, a Terrassa
en la qual En Llimona havia passat alguna temporada d'estiu amb el
seu germà l'escultor Josep. Aleshores Joan encara era solter.

Aquest quadre de la discussió l'he tornat a veure, fa
pocs dies, adonant-me de com és fallible la natura humana - l'opi-
nió dels pintors sobre l'obra de llurs camarades.- La manca d'entu-
siasme de l'Urgell era absolutament inadequada. El quadre conserva
frescor i vigoria; és un estudi de l'entrada a l'església romànica
de Santa Maria de Terrassa, abans de les excavacions.

Un contrallum pintat amb simplicitat envejable. Se-

gur que En Llimonaa ací deuria haver assimilat el " modernisme que els Russinyol i Casas portaren de París. Però el modernisme en les mans d'En Llimona, aleshores era una cosa plena de salut, plena de color i de força. Solament havia adaptat d'una manera personalíssima la simplicitat de dicció que fins a Catalunya havien portat els nostres pintors de Montmartre.

Més tard - potser quan ja el modernisme passava de moda - l'obra del realista Llimona fou tocada d'idealisme conscient. La seva coloració perdé la tònica terrenal per a pintar amb lilàs i blaus massa transparents. I Llimona que era un artista que forçosament havia de tocar de peus a terra, féu una pintura amb la qual es devia voler enganyar ell mateix. A poc a poc, però, volgué oblidar per sempre més aquesta faceta sobremodernista tan inadequada al seu temperament. Però cal recordar també que, per haver passat per aquesta etapa de colors angèlics la seva paleta s'enriquí i es modernitzà en les seves darreres teles a safareigs, de paisatges i marines amb figures a ple aire, plenes de l'antiga robustesa i del peculiar sentiment naturalista del gran pintor.

Els primers anys

La revetlla de Sant Joan de l'any 1860 naixia Joan Llimona i Bruguera en l'obscur carrer del Correu Vell, en aquella Barcelona saborosa i provinciana. En el foc de Sant Joan - flama i llengoteig que voldria engolir la fosca nit, en tants indrets del món - el nostre Joan va abrandar son esperit. La flama viva no s'extingirà ni amb la mort; per ella el pintor ens ha llogat obres immortals. Duem el senyal de la lírica.

El pare de l'artista fou el senyor Josep Llimona i Bonafont. La mare es digué Josepa Bruguera. Aquest matrimoni fou fruitós, però solament passaren la infantesa o l'adolescència tres germans i una germana. D'aquests i de tota la colla fou Joan el major, Alfons el segon i Josep el tercer. La germana Enriqueta que era la petita de la colla dels que restaven, morí molt joveneta (22) anys. Es pot dir que Alfons el segon, morí jove encara.

El pare Llimona fou un dependent de la fàbrica de velluts Barrau, l'inventor del primer teler mecànic per fer velluts. Més tard, amb penes i treballs, el vell Llimona aconseguí rescatar la maquinària d'aquella antiga fàbrica, que era embargada, i fou l'amo nou d'aquesta indústria. Fou, per tant, el continuador de la fàbrica de velluts barcelonina que avui s'anomena "Hercus de Josep Llimona".

Josep Llimona i Bonafont, pel que ens diu el retrat del seu fill Joan tenia una mica de semblança amb l'escultor Josep. Tenia, doncs, una fisonomia enèrgica no exempta de dolcesa, com es pot veure en sos ulls. Portava barba i bigoti. A més de dependent de la fàbrica Barrau el senyor Llimona era aficionat a la música - tocava molt bé el piano i la flauta - És més, es pot dir que el vell Llimona s'ajudava amb aquest art tocava els dissabtes a la nit i els diumenges en alguns cafès i sobretot en reunions. El pare Llimona jugava els balls de l'època molt a gust dels balladors. Durant l'època del rescat de la maquinària d'En Barrau, Llimona tigué bé sort de posseir aquest art.

Llegia molta música, sobretot la dels músics en voga aleshores a Barcelona : Rossini i Donizetti. Més tard, els seus fills li feren agafar afició a "Els Hugonots", òpera que, se-

gons sembla, engrescà una temporada els esperits àvids de novetats. Més cap ací. el pare Llimona influí també pels fills que eren molt amics d'Albèniz i Widiella, executava Wagner i Mendelssohn. Aquest darrer, sobretot, era un músic estimat de Josep Llimona i Bonafont en els seus darrers anys. El pare Llimona assistia als concerts éssent convidat alguna vegada a audicions particulars a casa el mestre Albèniz.

La delicadesa romàntica de Mendelssohn, agradable a l'esperit del pare Llimona ens podria explicar, potser, com de pares a fills i de fills a néts fou heretada una delicada sensualitat que ha traslluït en l'art de la pintura de Joan, en l'art de l'escultura de Josep i en l'art de la pintura del nét Rafel Llimona i Benet.

Família d'artistes, dinastia d'artistes, que malgrat i no desmentir l'ascendència una mica sentimental, cada conreador de les arts de la família ha donat una nota personal i pròpia de la seva generació.

Alfons, d'entre els germans fou el qui tingué cura de la fàbrica des de la mort del pare fins que la malaltia li ho permeté.

Els nois Llimona restaren molt aviat sense mare i, sense la cura d'aquesta, pujaren entremaliats, valents i gairebé una mica salvatges.

Cal tenir en compte, però, que en aquella hora, sense la reglamentació de l'esport, les forces físiques s'esbravaven d'una manera més brutal. Sembla que el més entremaliat de la colla fou l'escultor Josep. Joan, era forçut i serè, qualitats que conservà tota la vida.

Podria escriure's un llarg capítol parlant de les

entremaliadures i salvatgeries dels nois Llimona. En reportarem algunes, fetes especialment en els terrats del carrer de la Porta Ferrissa, en una casa del qual es traslladaren eixint de la del Correu Vell.

Joan, que tenia un cap molt segur, es passejava per la barana que emmarcava el cel-obert, amb el seu germà Josep dalt de les espatlles. Havia també recorregut agafat de les mans i fent contracció, la lleugera cornisa de la terratxa, la qual donava per una de les cares a l'abim. També s'havia balancejat, servint-se d'un pal d'estendre la roba, no gaire cristià, posant-lo damunt la barana del terrat. Coma aquí, com a allà, tan aviat un germà com l'altre era damunt l'espai, cercant temeràriament l'estabilitat de la palanca. El pla de les cornises de les façanes davant la barana dels terrats, havia escevingut pels germans Llimona un passeig normal.

En aquest temps, les Bullangues es succeïen; les Rambles eren el lloc d'esbarjo de la reacció i de la contra reacció - aleshores, època desconeixedora dels esports, la gent era més valenta i defensava els ideals a trets. Els nois Llimona, saltant terrats arribaven fins a la casa de la cantonada del carrer d'En Rocca, des de la qual contemplaven les accions vuitcentistes. Des d'allà dalt els petits diablots havien sentit l'estrèpit de les bales, havien vist alliberar presoners i caure els contendents en mig de bassals de sang - soldats i paisans que havien donat la vida.

Des de menuts, Joan i Josep ja tenien la dèria dels ninots. L'escultor he sentit dir alguna vegada, feia figures de la cera dels llumins gastats i més tard, en el col·legi, mostrava la seva traça en la còpia de làmines, i dibuixava

amb molt esperit, de memòria.

El pare Llimona era conegut d'En Frederic Trias i aquest, més que per altra cosa per evitar diableses dels petits, invitava el vell Llimona que portés els nois a la seva acadèmia. Fou allà on Joan començà a dibuixar amb més serietat. Més tard, a les nits anava a Llotja i passà aleshores al "natural". Martí i Alsina fou el mestre de Llimona, també havia treballat més o menys en el taller d'En Caba.

Malgrat tot, En Joan Llimona havia començat a estudiar carrera car aquest era el desig del pare. Va estudiar la preparació per a enginyer, que per la seva afició a les arts plàstiques féu servir per a començar l'estudi de l'Arquitectura.

Joan Llimona féu els estudis a l'Escola d'Arquitectura de Barcelona, amb força aplicació i amb molt lluíment. Fou dels pocs que en el curs corresponent aprovà l'endiablada assignatura d'En Rovira, que tants disgustos havia i ha costat a tanttes generacions d'escolars "La Perspectiva y sombras" era compresa pel nostre estudiant més per intuïció que per pura matemàtica.

Malgrat de tenir més capacitat que afició, Joan des de jove fou sempre pumdonorós i treballador. Mentre era estudiant donava conferències a altres xicots.

Mai en aquest temps d'universitat deixà de dibuixar; en els lleures d'estudiant era quan anava a Llotja i a casa En Caba.

Mentrestant, quan li mancav poc temps per acabar l'Arquitectura, el seu germà Josep obtenia la pensió Fortuny. Això s'esdevenia cap a l'any 80; Josep era encara un marrec, tenia 16 Nys. El pare Llimona que era un tipus força original,

s'havia donat perfecte compte que el moi gran era contrariat en la seva vocació. Aprofitant l'avinentesa del triomf del petit i no gosant deixar-lo anr pel món tot soll fou quan decidí que Joan l'acompanyés a Roma, al qual viatge obligava la dita pensió creada quan morí l'autor del "Jardí dels poëtes", per l'Ajuntament Barceloní. Fou Josep Llimona el segon pensionat de la fundació; el primer fou En Mas i Fondewila .

Joan Llimona, doncs, es pot dir que fou pintor o all menys que em fou sense tenir la carrera d'arquitecte, pel triomf del seu germà petit.

Diuen que En Joan en tenir el permís paternal per a seguir la seva vocació anà a l'Escola d'Arquitectura a estripar els seus dibuixos. Els catedràtics Font, Rovira i Domènec, es planyeren molt que un xicot tan eixerit abandonés l'Escola i l'art de la construcció.

Quan tot això s'esdevingué en Joan era un jove de la primera volada, tenia 20 anys.

R O M A

Joan i Josep són a Roma. Treballen molt i sembla es diverteixen estrepitosament; això sí, a les hores de lleure.

Primerament es serviren del taller de l'Enric Serra; aquest artista estava malalt a l'arribada dels nostres joves a Itàlia. Després llogaren el segon taller de Roma en el qual romangueren fins a la tornada. Era un edifici exprés per a taller que un suís amant de les arts havia construït dins el recinte de la seva villa. La villa Estrollferm, veïna de la Borghese, - Tot el dia el passaven estudiant en aquest lloc. i al vespre anaven a una acadèmia lliure que un antic model

anomenat Gitci havia instal·lat en uns baixos de la via Margutta . Per deu llires mensuals tenien quatre hores nocturnes de model que els inseparables germans Llimona aprofitaven amb real delit i amb extraordinària serietat.

Aquest model jubilat, Gitci, havia "posat " a Fortuny, la qual cosa tenia com un títol de noblesa. Gitci feia fer de model els seus fills.

Erem en un temps de puixança de la fama de Fortuny; tot just aquest feia uns quatre anys que havia mort. El record del gran colorista era viu. Els Llimona, però, no veïen res d'aquest mestre a Roma: solament el reflex fortunysià de l'obra de Villégas.

Per als pintors ibèrics residents a Roma hi havia dos astres de primera magnitud : per als catalans, Fortuny; per als castellans, Rosales. Les discussions de qui era millor dels dos, eren interminables, acalorades i provincianes.

Dues grans tendències es partien els artistes que estudiaven a Roma: els partidaris del tableautim d'ascendència napolitana - pintura de ventall o de pandero - i els que creïen en les grans "machines" històriques. Hi havia, però, eclèctics.

Joan Llimona va pintar alguna petita taula, però no fou pas aquest l'aspecte del seu art que li interessava. Més aviat tendí de bon principi vers la monumentalitat. Féu durant la seva estada a Roma, un intent de gran pintura descriuint una escena del Hamlet, que sembla que posseeix el senyor Pirozzini.

Roma, pels pintors d'aquella època, era una mica oblidada. Vull dir que ni l'antiguitat, ni el Renaixement començaven gaire aquella generació. L'antiguitat, sobretot, era gairebé oblidada. Cal pensar que els qui visqueren aquells moments

havien entrat en una època naturalista; que no havien oblidat del tot la ideologia romàntica; que, sobretot d'aquesta en conservaven l'odi al barroc. Es feia però, una pintura en la qual els personatges portaven la roba les robes i l'afectació dels comedians.

Sembla que els artistes "romans" d'aquella època estaven absolutament desorientats, però que, malgrat tot, treballaven i aprenien molt l'ofici. Després de tot, l'Acadèmia havia conservat a través del temps, unes quantes fórmules més o menys deixades; i això era l'ànima que aguantava les arts dels romano-barcelonins i era el gran instint el que - com en tots els temps - havia salvat uns quants artistes.

Vivíem per a l'art català un moment de misèria mental, el contrari d'ara que la prouja teoritzadora emmetzima les arts.

Els Llimona, sobretot, sembla que visqueren molt aquest ambient de "tot tant se me'n dóna; la qüestió és treballar i fora". Amb el temps els germans Llimona feren reaccionar el seu esperit crític, però, en l'època de la formació, no tenien gaires preocupacions d'aquesta mena.

Ni Barcelona ni Roma, eren en aquell moment propícies per a estructurar intel·ligències d'artistes. Banalitat, anecdotisme, darreres però apreciables deixalles acadèmiques, convencionalisme i manca d'inquietud eren les característiques del moment en aquella Roma que ni vivia gaire dels seus records.

En el mateix moment, a França, la gran pintura es desenrotllava amb una normalitat i puixança extraordinàries. Els grans mestres de l'Impressionisme, però, ignorats d'aquella joventut que, com a única condició exterior al do natural,

podia mostrar l'arma més poderosa del que poguem imaginar-nos: la d'un ensenyament artístic molt més complert que el nostre malgrat que les acadèmies d'aleshores fossin un trist reflex d'aquelles escoles oficials del XVIII i del temps de Jacques Louis David.

Barcelona, en el moment que Joan Llimona es formava feia la viu-viu, artísticament. L'ambient pobrissó malmetia fins a cert punt, genis com Martí Alsina i Simó Gómez. I si Joaquim Vayreda fou més alat, era potser perquè havia escoltat amb el seu gran instint i la seva biològica senyoria, les veus de la terra clotina, i, amb el seu bon nas havia flairat els perfums més delicats de la naturalesa. Tots ells, però, enriquien la nostra història vuitcentista amb pures valors pictòriques, filles més de l'instint que del coneixement. L'esperit de selecció intel·ligent no es mostrarà gaire en la nostra pintura vuitcentista, si fem l'excepció del també desigual Benet Mercadé. Fortuny mateix, quant a això que gairebé fa basarda d'anomenar, quant a gust, era del més poca-solta que corria, però tota mancança li pot ser perdonada en gràcia al seu do de pintor pur, que el fa estimar cada dia una miqueta més.

Eren en una època d'idealisme de cartró que, per poc que badessin, tot agafava aire d'escenari; en una època en la qual la música acaramelada o feréstega de seguida prenia to d'americana - pensem en Clavé i en Pep Ventura - teníem l'envelat i la menestralia a la sang. Eren en una època de catalans sensats. Temps era temps influït de deixalles romàntiques - els Overbeck i Cornelius havien mort feia una mica més d'una dècada - de novelles per entregues sentimentals i afectades. Però també, de gatades i de xaronisme.

Els nois Llimona s'havien format dintre aquest ambient.

II

entre carrincló i tabalot. La despreocupació era aleshores una virtut.

Què té d'estrany que aquests nois, lluny dels ulls paternals i entre companyanys salvatges i despreocupats de tot el que no fos l'aprenentatge, oblidessin les ensenyances cristianes. Cal dir que Joan, el que després fou catòlic exemplar visqué a Roma i no veié mai el Sant Pare.

A Roma doncs, els germans Llimona treballaren com uns obrers, es divertiren com uns bohemis, sobretot fent entremalïadures. Però tant l'un com l'altre eren homes sensibles a la bellesa i artistes dotats, personalíssims. L'escultor enviava com a treball de pensió a l'Ajuntament la formidable escultura equestre de Berenguer el Gran - quanta arreplega de bona escultura malgrat la despreocupació estètica de l'artista! - El pintor se'n portava una gran qualitat de dibuixos que ja mostraven el segell inconfusible de la seva personalitat.

A Roma els germans Llimona hi feren una estada de prop de quatre anys, car la "pensió" de Josep fou prorrogada.

D'Itàlia, Joan visità a més, Florència, on romangué molt poc, i Venècia, on pintà un estiu.

Cal fer notar que a Joan l'influí bastant Cesar Fracassini, artista al qual Pius IX havia encomanat unes pintures per a la Basílica de Sant Llorens. Era un pintor realista acadèmic que composava bé. En la manera de compondre Llimona, Fracassini hi va deixar per sempre una mica de senyal.

Juny 1926

Barceloma : L'etapa llarga.

Els Llimona, retornats a la ciutat nadiua, eren ben joves. Joan el major deuria tenir aleshores vint-i-quatre anys.

Sembla que és en aquest moment que el pintor intensifica la producció colorística - a Itàlia, més que altra cosa Joan, havia dibuixat i les pintures que féu en terres del Tíber o en les llacunes venecianes, no foren mai reeixides com els seus dibuixos. És a Barcelona i en terra catalana que Joan Llimona comença a dominar els mitjans de l'ofici dels colors entesos per mitjans diferents damunt les teles o en els Whatman, car en aquest moment Llimona pinta a l'oli i a l'aquarella.

Hi ha a en aquesta hora, a Barcelona dos grups d'artistes. L'un és format pels que podríem dir-ne aristòcrates que es reuneixen a l'Ateneo Barcelonés". L'altre, el dels menestrals, el que sent el gust de l'artesanía, forma en l'entitat anomenada "Centro de Acuarelistas", la qual tenia el fogar en la plaça de la Seu (en la casa on hi ha avui l'antiquari Monagas). Joan i Josep no cal dir que fan pinya amb els homes d'ofici, car porten amb ells el sentit de la facècia i el goig de l'aprenentatge mestriol - el goig del bon fadrí - Goig i sentit de la facècia que no mata mai en el fadrí Joan el sentit de la responsabilitat.

Heus ací una anècdota esdevinguda en aquest famós "Centre de Acuarelistas" que ja dona les principals característiques d'En Joan. "El Centro" es veu que a més de lloc d'estudi on es feia model era un casinet en el qual es jugava al dominó. De vegades a l'hora del model, alguns associats restaven a l'entorn de la taula del casinet manejant les macàbriques fitxes. Joan dissimuladament feia desaparèixer alguna fitxa del joc. Els jugadors quan s'adonaven de la manca, suplicaven a Llimona que els tornés el doble sis, per exemple, i els responia el nostre artista: -Aneu a treballar ganduls, aquesta és hora d'aprofitar el model!

Joan Llimona sempre havia sentit aquesta responsabilitat de l'ofici. Dia darrera dia, la seva mà adquiria tots els virtuosismes, pel treball d'hores i més hores. Així, la seva primera etapa de pintura, és generalment d'un realisme gairebé fotogràfic. D'un hollandisme sense sentit global, detallístic a la Meissonier, però amb un sentit qualitatiu més de debò.

Tota aquesta primera etapa del pintor ha d'ésser molt curiosa pel poc que ^{en} coneix. Etapa laica, pintura d'episodis, generalment mariners i esdewinguts sovint en pintorescos interiors. És una època gairebé intimista, però sense el sentit manyac de l'aire que el Llimona paisatgista - que aleshores encara no havia nascut - adquirirà amb el temps.

Són d'aquest moment les obres "Els emigrants", -collecció Roda d'Olot; "La primera dent", collecció Valls i Vicents, Barcelona; "Ya volverá", Museu d'Art Modern, de Madrid; "Les dues infanteses, etc. És una etapa de pintura anecdòtica sense altra finalitat extrapictòrica que la d'enternir amb els temes sentimentals, deslligats de tota mena de religiositat. Aquesta pintura, color ísticament poc cantadora, era l'alcaloide de la rusticitat i del pintoresc - pintura feta a base d'una escenografia rebuscadament típica i a la wegada amb un cert dramatisme d'ambient. La mise en scène dels quadres d'aquesta època era cercada generalment, en interiors de cuina del camp o de la costa, amb mobiliaris corcats i lluent. Les barques i els vestitá dels homes de mar eren ben sovint emprades en aquesta primera etapa del pintor, que anomenarem laica.

L A C O N V E R S I O

Darrera aquest temps, ve una època per la pintura d'En Llimona temàticament i també sentimentalment molt diferent.

És que Joan passada la seva crisi moral, fou convertit al catolicisme. És encara massa recent la seva mort per detallar excessivament segons quims caires biogràfics. Solament diré que Llimona fou un apassionat en tots els moments de la seva vida. El seu apostolat catòlic portava el segell d'aquesta seriosa passió, com també el portà el seu desig de discussió i de megació durant el temps d'ateisme i de fòbia anticlerical a Roma i en els primers temps del seu retorn a Barcelona.

Llimona retornà malalt de Roma ; el seu metge, el pulcre Josep Blanc i Benet, és qui té cura de guarir el seu mal físic i el seu mal moral.

Josep Blanc i Benet fou, doncs, l'àngel de la guarda del nostre pintor; fou qui assenyala el camí de Damasc al nostre apassionat Saulus. Blanc i Benet era, abans que metge, un home de pensament; un filòsof a qui no interessava, gairebé, altre caire de la medicina que el caire ètic. Fi, espiritual, net de cor i pullere de cos, tenia sempre un delicat somriure per a tots i per a tothom. Havia llegit molt; era un home de fe, era ensem il·lustrat, un home de raó. La seva figura alta, esvelta, el seu capet petit i la seva cara viva, d'ocell, sempre seran recordats per mi com la del perfecte gentleman. Blanc i Benet era ja en aquella hora un apassionat intelligentíssim de Wagner.

Era el guia que la Providència posà en el camí del seu escollit Llimona - l'home bo i sapient que més bé podia fer en aquell temperament líric del nostre Joan.

És trist no poder reportar ací cap nota viva de les discussions entre el metge, delicat com un Jesuïta - amic íntim del pare Puig - i l'artista fogós i rude amic íntim més tard del gran Bisbe i del pare Ignasi Casanovas. Cap nota viva ací de les discussions que precediren la conversió de Joan Llimona.

el qual resta encara després del seu retorn de Roma uns anys lliurat a les doctrines materialistes, que més tard combaté amb tanta passió en els seus escrits d'apostolat cristià.

Josep Blanc i Benet morí fa un quant de temps i cap nota directa es pot reportar dels diàlegs del metge i de l'artista.

Llimona a la fi retorna al si de l'Església Romana, amb el fervor joiós i enorme que posava en les grans coses. No hi hagué mai en Llimona el diletant: ell, per tant, retornà al catolicisme amb el fervor d'un mèdit, predicant primerament amb l'exemple de la seva vida. Jo no soc malpensat, però em fa l'efecte que en algunes de les conversions esdevingudes ací i fora d'ací, en els nostres temps amb artistes i literats, hi ha bona part de snobisme. Si no coneguéssim a Llimona pels seus actes, ço que ens fa descartar de pla la idea de snobisme, podríem descartar-la en consignar que en aquella època, en la qual s'esdevingué aital conversió, el catolicisme "no estava de moda" entre artistes i literats. La conversió de Llimona fou, doncs, menyspreant aquesta cosa banal, però tan sòlida per la societat, que els pares jesuïtes anomenen tantes vegades en els seus sermons: "els respectes humans".

L'HOME

Llimona, una vegada convertit fou un home de fe. Abans que un apologista i que un simple predicador, fou un catòlic pràctic, que conegué com els homes i les dones més humils la gràcia de l'oració i dels sagraments per ells mateixos. L'apostolat de Joan Llimona fou, però, constant i enorme, molt sovint inoportú, per certs nuclis de gent de lletres i d'artistes, fets com tants altres nuclis humans de la més trista de les con-

wencions i de les rutines. Amb la força que dóna la fe, Llimona no sentí mai por del ridícul i vers els pròxims més estimats dirigí la seva paraula feta d'exemples senzills i clars com els d'un humil rector de muntanya.

Les seves prèdiques i les seves discussions sobre la religió, sempre venien a tomb per a desinflar els homes de la ciència, que han oblidat que no saben res. El catecisme de Joan Llimona era simple i primari com cal que sigui el bon catecisme. La ciència primarista havia esclafit la rialla davant de la fe d'aquest home però ningú podia abatre la seva joia serena, que és el guany incomparable de la fe senzilla. Llimona havia adquirit sobretot, el concepte joios de la castedat, que almenys per dignitat i per ciutadania volia imposar als altres homes. Com també el de la puresa de llenguatge; sobre aquest extrem es sentia com una fortalesa davant el ric renegaire. Recordem que no fa gaires anys fou President de la Lliga del bon Mot, i la seva actuació dolça i enèrgica a la vegada contra el mal parlar.

Amb els rics renegaires, l'arma dolça de la persuasió era canviada, quan convenia, per la força segura dels seus músculs. Joan Llimona, malgrat estar segur de la seva naturalesa forçada, no tingué mai aire aclaparador. Ben poc temps abans de morir encara guanyava els seus fills en el deport dels salts d'alçada i llargada. La mateixa seguretat de la seva força i de la seva agilitat al servei del seny, feia que tingués por de fer-ne ús inadequat i per això de la figura de Llimona es despremia una gran bonhomia. Era però, un cavaller tan prudent com valent, que sabia quan convenia defensar la llibertat amb els seus propis músculs.

Vull recordar ací una anècdota. Anant de viatge amb la seva primera muller, un tipus de ric blasfem i groller, es feu amo del departament, l'omplí d'inconveniències i de misèria

de la més roïna. La llei de la convivència humana, la santa llei de la llibertat era vulnerada per aquell home, avui mort també de corpulència parella a la del nostre pintor. Joan Llimona demanà endebades al poca-solta, que tingués cura de no parlar d'aquella manera davant de senyores. Llimona insistí d'una manera més autoritària a la demanda de respecte mutual; també fou endebades. Aleshores s'imposà per la força. El ferrocarril corria i dintre d'un esquifit departament vuitcentista hi havia dos homes abraonats. El nostre Joan es defensava amb un joc net de cop de puny; l'altre no tingué més remei que treure les ungles. La sang degotava pel rostre noble, però a la fi, el ric vulgar era vençut i callava. Els companys prou haurien volgut descompartir els dos gegants, però, en intentar-ho anaven d'un cantó a l'altre del departament sense domini, moguts per la força tramuntanal d'aquella baralla. El tren s'aturava a la primera estació. Joan i la seva muller canviaven de departament, així el corpulent renegaire podria esbravar-se i envalentonar-se i tot. Ell volia imposar el respecte mutual quonera necessari, ara ja no calia, car el nostre home i la seva delicada muller podien canviar de lloc. La lliçó de fortalesa i prudència era donada; Joan havia complert amb la seva consciència. No calia pensar en si la lliçó hauria estat donada sense cap mena de resultat.

En la seva obra d'escriptor cristià hi ha, sobretot en els darrers temps, aquesta mescla de fortalesa i de bonhomia; la seguretat de la fe i la flexibilitat que dona el coneixement profund de la nostra naturalesa pecadora.

Hom recorda prou bé el seu apostolat: els seus articles i els seus dibuixos per periòdics catòlics. Llimona en aquest caire de propagació de la fe tenia una joia suda. Doctrinàriament, era integrista. El seu cor també era ple d'ira pel pecat d'escàndol, amb el qual es podia corrompre la societat que

puja. Havia fet una fortalesa, per la defensa dels infants, dels seus escrits i dels seus dibuixos de caràcter social. Amb el temps, Llimona havia canviat potser una mica, la seva ira s'anava tornant pietat, la seva inflexibilitat d'exposició, en ironia cristiana. El seu darrer article aparegut a "La Veu de Catalunya" l'endemà de la seva mort, és una mostra del nou estil. "Una revifalla" que és el títol de l'article amb el lema de Sant Pau "La ciència infla", és escrit amb bonhomia, però amb seguretat, que solament pot donar la fe servida pel bon seny.

Entre el zel cristià de Joan Llimona i el de Ramon Rucabado hi ha molts punts de contacte; Rucabado i Llimona congeniaven; s'estimaven molt. En ambdós hi havia una mateixa força d'apostolat que movia amb fuga valenta i jocosa les seves oracions periodístiques. Hi ha en ambdós una certa rel vigatana, tradicionalista, camperola i massissa.

Joan Llimona, per aquest puritanisme, fou dels que inicià l'excisió catòlica. Un consiliari tindria cura de la censura dels llibres i de l'esmentat "Centro de aquarellistas" compost exclusivament d'artesans, i dels aristòcrates i dilectants que feien penya a l'Ateneo Barcelonés". El Círculo Artístico esdevingué a poc a poc el que és actualment; una amalgama de gent d'ofici i de rics "amateurs" diversos. Aquests amateurs estranys a l'art envaien moltes vegades, encuriosits, el clos on es feia model, especialment quan aquest era femení. El puritanisme de Llimona no podia morar sense protesta la presència en l'hora d'acadèmia" d'aquells ulls més viciosos que "amateurs" i fou quan pensà en la fundació del "Círculo Artístico de Sant Lucas", compost exclusivament d'artistes cristians.

El romanticisme catòlic-pictòric dels "nazarens" havia instituit arreu del món les agrupacions d'artistes sota el patronatge de l'evangelista Sant Lluc. Encara eren ben vives

aquestes institucions i Llimona, meòfit en el catolicisme, aquestes institucions i Llimona neòfit en el catolicisme, volia per a la nostra ciutat una institució parella.

Els estatuts de l'entitat serien, malgrat totes les burles, d'un estricte catolicisme. Un consiliari tindria cura de la censura dels llibres i de les revistes. El model de dona fóra proscrit

El qui fou més tard el gran Bisbe, el Dr. Torres i Pages era consiliari de l'entitat. Un dia el sant baró eridava Joan Llimona i li deia: "Cal que en la vostra entitat sigui permès el model femení, car en altre cas els artistes catòlics professionals es trobaran en inferioritat davant dels altres artistes." Llimona mai no fou més papista que el papa; des d'aquell dia el "Círcol Artístic de Sant Lluc " alternava setmanalment en el seu estudi els models d'ambdós sexes. La serietat i el cristianisme dels artistes afiliats a Sant Lluc eren prou forts perquè no s'hagi de dir que foren estatufides per aquest motiu normes estrictes. Caldrà recordar que per a ésser soci de l'entitat s'exigia ser artesà? Gairebé es pot dir que això sol era una garantia de moralitat , de respecte mutual.

En un principi, el Círculo Artística de S.Lucas era una entitat amb rètol tal com l'he transcrit. En aquell temps - l'any 1894 - publicà un fascicle titulat "Navidad" amb tricornies, gravats, il·lustracions i, naturalment tenia la seva part literària. Fou un fascicle de Nadal en bilingüe, amb preponderància, però del llenguatge castellà.

El "Círculo Artístico de S.Lucas" celebrà la Nativitat de Jesús construint magnífics pessebres i organitzant exposicions.

Amb el temps, l'entitat canvià un xic de títol; des d'aleshores s'anomena Círcol Artístic de Sant Lluc. Alçà llavors

La bandera gremial que anualment concorre a la nostra processó del Corpus. Encara avui el Círcol Artístic de Sant Lluc és un barri purament artístic on el vici del joc no ha estat mai tolerat. És una entitat pobra però honorable. L'esperit cristià i el sentiment pairal són, de molts anys, les columnes que aguanten la vella entitat.

Joan Llimona havia donat als agremiats sota el patronatge de Sant Lluc, aquests grans ideals i la idealitat del treball. Hom sap que Llimona fou, més d'un cavaller cristià, un ciutadà exemplar. Havia col·laborat amb els seus dibuixos socials en setmanaris catòlics nostrats com "La Barretina" i en números extraordinaris de Cu-cut! i en l'almanac de les Conferències de Sant Vicenç de Paul. Darrerament col·laborà com a dibuixant en "Catalunya Social".

La seva professió de fe cristiana resta registrada en la presidència del Foment de Pietat Catalana, que ocupava quan morí. La seva ciutadania fou confirmada pocs dies abans de la seva mort, negant-se a pintar la cúpula del palau d'En Blay; encàrrec que li venia de mans poc amigues de la idealitat que havia defensat anys ha.

Aquest fou el Joan Llimona ciutadà, predicador tot-hora, sobretot entre artistes, de la fe en un més enllà: de la fe en una Catalunya cristiana, catalana. Però hi havia també un Llimona íntim, pare de família i repartidor de benifets i almoines als menesterosos. Un Llimona amant de la muller, dels fills i de la llar.

Joan es casà, primerament no pas massa jove. De la seva primera muller Pilar de Gispert tingué set fills i de la segona, Maria Raymat en tingué quatre. Deixa fills i filles casats i altres que encara són infants. Joan Llimona fou un patriarca.

Quan Joan Llimona emprengué el camí de l'església de Roma, el pintor en restà tot sotraguejat. Gairebé es pot dir que la personalitat artística del nostre home canvià com una mitja - tota s'endolcí fins a esdevenir a voltes d'un romanticisme gesticulat i excessivament sentimental. La primera cosa que hom observa en estudiar cronològicament l'obra del pintor Llimona és que aquest, una vegada convertit, canvià els temes; les escenes primeres sense cap finalitat són ara escolliades amb un fi de proselitisme. Encara el pintor no ha superat l'esdeveniment de la seva conversió i és per aquest motiu que fa del seu art un mitjà per a entendre les ànimes d'una manera senzilla. Fa de la pintura un sermó, generalment de tons patètics o, quan menys, de delicada unció.

Es aleshores quan el nostre home pinta la comunió de Colomb rebuda de mans del pare Marchena (col·lecció Vidua de Blanc i Benet), quan pinta "El Crist venç", "La visita del párroco", "Darreres Pasqües" etc. en les quals tel·les, l'antec anecdòticisme simple i desinteressat es complica amb el desig d'expressar estats d'esperit que són un exemple i que emocionem per pura caritat.

S'ha parlat molt d'aquest aspecte de la pintura de Joan Llimona i generalment amb poca simpatia; he de confessar que conec molt poc aquesta faceta de l'art del nostre pintor per poder-ne fer una defensa. Solament recordo la dita escena de la vida de Colomb i conec bé la reproducció de la tricornia Thomas del quadre esmentat "Darreres Pasqües". No vull fer una defensa total d'aquest aspecte de l'obra de Llimona, car no fóra sincer si digués que em plau l'art anecdòtic servint finalitats extra-pictòriques. Com Renoir, que no pintà mai per a l'altar, tenint, però, una gran veneració per la

pintura religiosa, considero la força que, no solament el Cristianisme, sinó tot altre sentiment religiós, ha donat a l'art de tots els temps. Però no és aquesta mena de pintura d'aquest moment de Llimona prou "religiosa" perquè hom n'estimi el concepte. Llimona en aquesta hora que s'esqueia passad l'Exposició de 1888 - no havia encara superat l'anècdota la gran anècdota de la seva conversió; no havia encara arribat a l'estat de gràcia de la pintura religiosa dels seus bons temps una mica posteriors. Però és innegable que pel que conec, tènicament l'obra del nostre pintor és interessantíssima. Tant l'esmentada escena de la vida de Colom, com "Darreres Pasques" - aquesta última judicada pel que en dona la bona reproducció són obres molt acurades d'ofici.

La tècnica de Llimona d'aquesta hora és plana, no usa mai gruixos a la manera de Rembrandt, manera de la qual tant ha abusat la pintura moderna, fins a convertir comunament les superfícies de les teles en veritables mapes en relleu i, el que és pitjor, moltes vegades sense que aquest relleu l'hagi inspirat altre mòdul que la casualitat. El gruix en aquest temps de la pintura del nostre Joan, quan hi és fou aconseguit per representacions, per superposicions. Si la triaomia de "Darreres Pasques" que tinc davant dels ulls quan escric, no ment, aquesta és una tela d'un sentit pictòric formidable - tot el sentimentalisme anecdòtic desapareix davant per davant de la realització tant de pintor. L'hollandesisme de l'etapa laica és ací més fi i menys detallista del detall per dir-ho d'una manera o altra. Tot és pintat pam a pam i el lirisme del pintor va esponjant totes les coses, canalitzat, serè. Aquesta obra dona la sensació d'ésser una pintura densa, però llisa com un esmalt. Vull recordar als lectors per exemple, la manera extraordinàriament pictòrica com foren plasmades les cadires amb

tots llurs reflexos. No sé perquè aquesta tel·la em fa pensar en els Degas de la primera època - l'època italiana sobretot - fins les impureses del sentimentalisme de Llimona s'agermanen una mica amb les del gran mestre francès.

Crec que és hora d'estudiar a fons aquesta etapa de la pintura de Llimona. La pintura com un mitjà pot ser pintura bona. Ara, però, cal dir que el nostre pintor, de vegades es distreia massa amb el sermó i oblidava la bona línia de rel plàstica per a curar solament dels efectes morals que pogués produir la seva obra.

Llimona no deixà d'emprar el seu art per a predicar. Dintre d'aquest aspecte d'anecdòticisme cristià es pot col·locar "La filla pròdiga" i "Retorn del treball" (Museu d'Art Modern de Barcelona) pintats en una època posterior a les obres assenyalades més amunt d'aquest mateix apartat com també altres pintures i dibuixos que ens és difícil d'enumerar en aquest moment. Tots els seus dibuixos i cartells de propaganda contra la Blasfèmia i dels crims socials i a favor de l'Almoima, etc. estan a la memòria de tothom i fóra inútil, a més una enumeració, al menys en aquest moment.

En general, però, l'obra del propagandista era menys artística que l'obra del pintor de cúpules, del pintor religiós, del pintor de paisatges, malgrat gairebé sempre l'obra del pintor Llimona tingués una punta de literaturisme, que mol·lesta la nostra sensibilitat 1926.

E L P I N T O R R E L I G I O S

Després de l'etapa de medíocritat, ve un moment en què l'artista té la sort de poder fer pintura monumental i aconseguir, en el conreu d'aquest difícil aspecte de l'art, reeixir gloriósament. L'amic Esclasans ha dit que la pintura de

Llimona restarà per la valor de la seva lírica i pel plec acadèmic que l'artista no oblidà mai. El seu treball constant d'estudi, els seus dibuixos abundantíssims ens parlen d'un Llimona home d'ofici que explica en gran manera bona part de la valor de la seva feina. Sobretot perquè aquesta no era feta mai en fred, ni quan recercava formes de dicció ni quan estudiava el cos humà. Tothora l'art de Llimona, els estudis de Llimona, tenien aquella punta de suavitat plàstica que moltes vegades esdevenia literària fent gesticular els seus personatges d'una manera poc natural.

Però l'alta religiositat del pintor aconseguí superar el literatutisme quan féu obra per al temple i per a l'altar. Tant en les seves grans composicions de la Cúpula del Cambril de la Verge de Montserrat, de la Cúpula del Convent de monges Carmelites, dit l'Escorial, de vic i en els frisos per a les Germanetes dels Pobres de la mateixa ciutat; com en els formidables episodis de la vida de Sant Felip Neri de l'església dedicada a aquest Sant a Barcelona; tant en els episodis de la vida de Sant Josep Oniol al Pi i en el timpà d'aquesta mateixa església barcelonina o en el cimbori de l'altar major de Ripoll (Monestir); com en la pintura del timpà de la capella de Santa Llúcia de la Seu de Barcelona, o en els àngels que fan guàrdia a les imatges que el seu germà Josep féu per als altars de la Immaculada Concepció i del Sagrat Cor, projectats i dirigits per l'arquitecte Martorell, en l'església Parroquial del Sant Esperit de Terrassa; com en altres col·laboracions en altars i capelles públiques i privades i fins en les mateixes pintures dels Viacrucis de la Concepció i Pompeia de Barcelona, senzilles com estampes, el pintor Joan Llimona havia trobat la manera de superar les seves impureses de concepció, donant a les seves composicions tota l'ex

pressió espiritual que calia, tota la força emotiva que solament un cristià veritable pot donar a composicions per al culte.

De la mateixa època de les grans pintures religioses, és el tríptic que decora una sala del palau de Justícia de Barcelona, però aquesta pintura monumental és inferior a les pintures que Llimona féu per al culte de Déu i dels Sants.

És clar, però, que no totes les pintures religioses de Llimona són igualment encertades. Al meu entendre, poso per sobre de totes les dues teles que del nostre pintor hi ha a Sant Felip Neri. Ací l'art suau de Llimona té aquell punt de duresa incorruptible, que ens fa estimar les coses a través del temps. Joan Llimona fou un realista que el catolicisme amarà de dolcesa, algunes vegades en perjudici de la seva obra, ja que les gesticulacions dels seus personatges de vegades esdevenien una mica sieneses: sienisme de collstorçats i de llagrimeta, sense aquella punta de vitalitat i de carregada energia que distingeix Simone Martini per exemple. Joan Llimona quan afegia a la visió sòlida del món postissos estilístics o idealistes, desvalorava de rel la seva feina. Per això em plau ací, en aquests dos grans plafons de Sant Felip Neri, en els quals el pintor ens explica el Sant en el seu aspecte terrenal, ja que solament ^{així} podien veure'l bé els ulls del nostre artista. A més hi ha en aquestes dues grans pintures un aplom, una serenitat, una conformitat, que gairebé podríem qualificar d'ataràxia batejada, un no sé què de molt romà. Tot en aquestes teles és contingut, l'estat d'esperit del pintor era ací gairebé clàssic i això es traduïa en l'arquitecturització de les composicions i en la cenyida expressió de cada personatge. Tots els elements plàstics juguen ací únicament el seu paper; l'esperit o la poesia - que no és ací

literatura - són ben trobats per una estructura robusta i són explicats per mitjà d'una paleta d'un realisme ben sobri, fins en l'escena miraculosa.

Així, doncs, podem dir que quan el pictòric sentiment cristià de Joan Llimona - quan a la seva pietat - s'equilibrava amb la saba racial i ingènita del realisme i amb un concepte serè i auster de la vida, aleshores l'obra del nostre pintor posseïa profunditat humana i una concisió plàstica. Aquesta qualitat té, sobretot, l'escena de Sant Felip Neri i els deixebles, la qual el nostre pintor ideà sota el cel de Pedralbes, i a l'ombra dels seus pins.

Segueixen en valor, sempre al meu pobre entendre després d'aquests dos plafons de Sant Felip Neri la cúpula de l'Escorial i els frisos de Les Germanetes dels Pobres de Vic, obres aquestes d'un sòlid realisme. Quan els frisos darrerament esmentats, foren exposats a la Sala Parés abans de plaçar-los al seu lloc, aquell mala llengua de Nonell, com li deia en Xènius, havia d'elogiar, amb les reserves que li eren característiques (del seu elogi) l'obra exhibida. I cal dir que Nonell era àdhuc amb la seva gran agror, un bon crític - un home que ha endevinat moltes coses. Ell solament s'aturava davant les teles de Mir, de Gimeno i davant l'obra religiosa de Llimona; descomptant la feina dels seus amics espiritualment més pròxims, per als quals no tenia, però, gaires frases amables. No era Nonell home de flors i violles, i per això gustava d'aquest Llimona fet damunt la mateixa essència de la realitat, malgrat tot el decorativisme imprescindible a la pintura mural.

Vull també fer l'elogi d'aquesta obra de Llimona, coneguda de tots els catalans: les pintures de la Cúpula del Cambril de la Wenge de Montserrat. Magnífica concepció en la

qual convergeixen els seus dos grams afectes: el de la fe i el de l'art. Magnífica realització també la qual és plena d'aquell aplom auster, de rel romana, realista. Llimona ací, una vegada mort el Gran Bisbe, volgué afegir a les processons de pastors sants i reis, la venerable figura del Dr. Torras i Bages; ara fóra hora, com diu l'amic Ràfols de eloure l'obra de Llimona a Montserrat posant-hi la figura una mica pensativa del pintor que la creà. M'atreveixo a assenyalar com executor discret d'aquest homenatge, el pintor Fèlix Mestres, amic de l'artista suara perdut, el qual fàcilment podria emmotllar el seu estil en aquesta bella feina, al de tota la cúpula, tenint, naturalment la imprescindible cura d'harmonitzar, de soldar bé, aquest afegit amb tot el conjunt.

Hauríem d'anar comentant una a una totes les obres que Llimona féu per al temple, car totes elles són dignes d'estima, però no volem deixar ací d'esmentar com a realització perfecte els episodis de la vida de Sant Josep Oriol de l'església de Nostra Dona del Pi d'aquesta ciutat.

Dintre un altre ordre més idealista, com escau a llurs imatges, Llimona concebia els àngels i les verges; fins llur col·locació prenia uns encants atmosfèrics de vegades absolutament encertats, com, per exemple en els àngels dels altars de l'Església del Sant Esperit de Terrassa.

Per la realització de tot aquest gran aspecte de l'obra de Llimona aquest posseïa uns coneixements molt sòlids i així l'artista resolva els escorços de les seves cúpules i en els frisos que havien d'ésser col·locats en l'aire. Solament cal lamentar que Joan Llimona no conegués el fresc i el tremp per a realitzar les seves pintures murals, que, com les del gran Puvis de Chavannes s'acontentaven de vegades imitant-ne la qualitat. Per aquest manca no sé com envelliran les obres

pintades en les cúpules i sobretot les dels timpans a l'aire lliure: el de la porta lateral del .Pi, pintat a l'oli damunt tela i enganxat damunt el mur, està sofrint de la humitat, de la serena i es destruirà molt de pressa si no es col·loca en lloc segur.

Les fonts de la pintura religiosa de Joan Llimona hauríem d'anar a cercar-les a Fracassini, esmentat ja en aquest assaig. Fracassini havia recollit algunes de les ensenyances de Cornèlius i Overbeck, però el realisme de Llimona té un antecedent en l'academicisme del nostre Bernat Mercadé. També cal pensar en el pintor de Santa Genoveva, el delicat i aplo-mat Puvís de Chavannes, que superava a París l'estat d'esperit dels "natzarens" alemanys i dels pre-rafaelistes anglesos. Però per damunt de tota influència, Llimona fou sempre ell mateix; personal a través del seu academicisme i de la seva cultura.

Llimona concebia la seva pintura mural a grans plans (una mica) - una mica pensada per a la paret - com Puvís de Chavannes. Però, com que era original de rel, la lògica i les ensenyances dels altres no enfosquieren mai la seva personalitat.

E L P I S A T G I S T A

La personalitat inconfusible de Joan Llimona es manifestava en els aspectes múltiples del seu art. Ja digué el poeta Carner, com s'ha retret més d'una vegada, que si Llimona pintés una poma, els seus pinzells la tornarien cristiana. Com escrivia l'endemà de la seva mort, la personalitat artística de Joan Llimona emana de molt endins - no hi ha manera ací, sortosament de destriar l'artista de l'home. Per això els seus paisatges eren plens d'aquest lirisme piadós que, quan l'artista sabia contenir-lo, era d'una formosor incomparable.

Sota el rètol "paisatgista" encabeixo tota la producció saturada d'ègloga que el nostre artista produïa i que cap als darrers temps intensificà moltíssim. En dir "paisatgista" no desconec que Llimona pintava figura, però llevat de la pintura religiosa - i encara aquesta manta volta fou harmonitzada amb el paisatge - les figures de les darreres etapes pictòriques eren gairebé sempre embolcallades de paisatge.

Fou precisament en aquest aspecte del pintor Llimona on, ben segur trobaríem les notes del més pur lirisme eixides del cor del pintor. Cada dia que passa tindrem consciència més perfecta de la valor d'aquestes telles de paisatge i marina, gairebé sempre amb figures, en les quals la dicció pren una forma cada vegada més econòmica, tant que el crític Joan Sacs ha parlat al meu entendre justament, de "fauvisme" davant d'aquestes expressions de màxima intensitat pel mínim aparent esforç.

Els seus paisatges olotins, les seves marines, carrers parets i paisatges de la Costa Brava i els seus "instants de l'Estany de Banyoles, són d'aquelles coses que no s'obliden. El colorisme de Llimona ara darrerament volia fusionar la transparència i l'opacitat, que en altres èpoques havien marxat deslligades. En algun moment la fusió era aconseguida plenament sobretot en les notes "après nature"

Vull tornar a rememorar ací aquella tela inoblidable, simplicíssima, gris, -sòbriament colorida - i transparent que em penso recordar bé que l'Eugeni d'Ors dels bons temps, sabé captar per a la seva col·lecció. És aquesta tela - vull repetir-ho - una de les obres mestres del paisatge modern. I al costat d'aquestes se'n podria escollir un bon nombre que aguantaria el seu veïnatge.

La simplicitat del paisatge de Joan Llimona i la seva modernitat s'anaven aconseguint sense les empentes de la moda;

però és innegable que les noves tendències que arribaven a Barcelona anaven laborant la consciència del pintor de tal manera que aquesta se n'era tota esponjada. Llimona, tothom ho sap, no volgué cap tracte, però, amb el cubisme, ni amb cap ultraisme - era massa humà per a sentir l'emoció de les harmonies geomètriques i massa sincer per a posar-se a fer el que no era a la seva sang - però el seu art s'havia saturat de la color i del sentiment de certs "simbolistes" i dels "fauves". Tot aquest procés s'operava en la consciència del nostre pintor d'una manera completament innocent; sense que Llimona es donés perfecte compte de tot el que la seva sensibilitat recollia del que hi havia per l'aire.

Amb unes quantes teles d'aquesta etapa i una selecció d'altres aspectes de l'art de Joan Llimona, podria fer-se una bella sala al nostre Museu d'Art Modern; homenatge del qual som deutors els barcelonins.

E L S T A L L E R S Q U E T I N G U E E L P I N T O R

Com a nota curiosa d'aquest assaig, assenyalarem els tallers en els quals Joan Llimona pintà. Forem: el primer en el carrer de Petritxol, el qual tenia l'entrada per una pastisseria. Fou un taller tradicionalment barceloní pel qual han passat alguns artistes coneguts. En aquest taller del carrer de Petritxol, Llimona pintà la majoria de teles anecdòtiques morals.

Altre taller de Joan Llimona fou a la part, naturalment més alta de la casa Pons del Passeig de Gràcia cantonada a la Ronda de Sant Pere (Plaça de Catalunya) Després, una vegada casat, tingué els tallers en els pisos alts de la casa on habitava. Primerament visqué en la casa que fou dels Gispert,

actualment de l'Escola Pia, del carrer de la Diputació entre Passeig de Gràcia i Clarís. Recordo perfectament que en aquesta casa Llimona s'havia fet construir un envidriat que jo mirava des de la galeria del germà Josep i que potser alguna vegada m'havia vist l'interior. Sé que aquell envidriat em produïa alleshores una mena d'enveja i veneració.

Darrerament, Joan Llimona tenia l'estudi en la casa on s'esdevingué el seu sant traspàs: al carrer de Llúria nº 42. Ací l'havia visitat algunes vegades, per admirar les seves produccions, sobretot de retorn d'elles seves campanyes a Olot i a la Costa Brava.

L A M O R T I L ' E N T E R R A M E N T

El dimarts dia 23 de febrer de 1926, el pintor Llimona moria a un quart de nou del matí, en la seva casa de Barcelona; una pulmonia ràpida ens el prèngué. El dissabte anterior s'havia ficat al llit - feia poc que havia tornat de París, on havia fet vanis viatges en el transcurs de la seva vida. Es pot dir que ni gairebé els metges es donaren compte de la gravetat de la malaltia. Fou el seu germà Josep qui, a la nit anterior al traspàs tingué la trista evidència que el seu germà estava greu.

Joan Llimona se sentí la mort ja abans d'allitar-se tenia una gran tristesa i, bon punt emmalaltí, es donà compte que les seves hores enen comptades. Per bé que la ciència no donés massa importància a les aprensions del malalt, aquest estigué assistit tothora per la presència del seu gran amic el Pare Ignasi Casanovas. Fou confortat amb els Sants Sagraments.

Ja allitat, deia a la seva muller: Ja no seré més teu; seré del Definitiu. Tingué una mort santa: de tan dolça més que una mort fou un traspàs.

Jo vaig veure els seus vora les despulles mortals vetllar amb dignitat cristiana, la qual era mur que contenia el dolor.

La seva mort ens commogué a tots. Amb l'amic Rubado conveníem sortint de la casa mortuòria a la qual acudiríem tan bon punt ens assabentàrem de la trista nova, que hom es fa l'efecte que homes de la talla de Llimona que projecten una ombra gran i benefactora, no han de morir mai. És en morir que hom s'adona del buit que deixen.

L'endemà tenia lloc l'enterrament, manifestació de dol a la qual assistia el bo i millor de Barcelona. Uns dies més tard, a la seva Parròquia que era la de la Concepció, es celebrava els funerals, amb una generació afligida per aital pèrdua. El Foment de Pietat Catalana repartia uns recordatoris amb la missa de difunts. Era el seu president que havia mort.

El record del pintor Joan Llimona serà estimat sempre dels que tinguerem la sort de tractar-lo; i de la seva obra d'artista el temps anirà valorant els millors aspectes i els millors moments. És per aquests moments que cal judicar l'obra dels artistes que com tota obra humana és en tots els grans casos sempre desigual i quan és perfecta ho és sempre relativament. És aquesta relativa perfecció que poden assolir alguns mortals, el que estimaran l'obra del pintor Llimona els homes que han de venir. El temps farà el balanç de la feina de l'artista; destriarà el gra de la palla i mesurarà molt millor que jo la valor de l'obra. La mesura anirà, ben segur, plena de glòria i així Llimona haurà aconseguit l'Eternitat de Déu pels seus actes, i la fama entre els homes que passen per aquesta vall de llàgrimes, per les seves obres d'art.

A la pàgina per una alteració de línia, el paràgraf perdia el laredat. Havia de dir: Joan Llimona per aquest puritanisme fou dels que inicià l'escissió del Círculo Artística nova entitat formada per la fusió dels socis de l'esmentada nova entitat "Centro de Acuarelistas" compost exclusivament d'artesans, amb els artistes aristòcrates i dilettants que feien penya a l'Ateneo Barcelonés.